

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.66.3>
УДК 911. 3

О. Бейдик, д-р геогр. наук, проф.,
С. Сировець, канд. геогр. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТУРИСТСЬКО-ЕКСКАРСІЙНІ РЕСУРСИ ДЕСНЯНСЬКОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО КОРИДОРУ

Річкові круїзи з кожним роком набувають усе більшого поширення, адже річкові коридори містять потужний рекреаційно-туристський потенціал – архітектурно-історичні та природні пам'ятки, зосереджені на їхніх узбережжях і в портових містах. Великі річки містять значний ресурсно-рекреаційний потенціал, що стосується малих і середніх річок, то їхній туристсько-рекреаційний "багаж" значно скромніший. Водночас історичне та національно-патріотичне значення малих річок іноді не поступається потенціалу великих річок. Слід зазначити, що саме середні та малі річки часто-густо несуть рекреаційне навантаження, яке значно перевищує аналогічне навантаження на великих річках. Матеріал публікації, що ґрунтується на експедиційних дослідженнях та опануванні масиву відповідних публікацій і монографій, присвячений систематизації уявлень про природні, архітектурно-історичні та етнокультурні ресурси української ділянки річки Десна (Київська та Чернігівська області) – найбільшої лівої притоки річки Дніпро. Запропоновано структурно-логічну модель ієрархії фундаментальних світових рекреаційно-туристських ресурсів, в якій узбережжя річок, озер і водосховищ займають III із VI рівнів, систематизовано уявлення про природні та архітектурно-історичні об'єкти, що є у візуальній доступності з борту теплохода під час проходження маршруту по р. Десна та розкрито послідовність його проходження. Кількісно-якісні показники та характеристики туристсько-екскурсійного маршруту річкою Десна є підґрунтям комплексної оцінки рекреаційно-туристського потенціалу (актуалу) Деснянського рекреаційного коридору, прийняття відповідних управлінських рішень у площині еколого-економічної та проектно-планувальної регіональної (районної) політики. Річкові круїзи та екскурсійні тури великими та середніми річками України, маючи свою мовну, харчову або дозвілльєву специфіку, виступають певною альтернативою традиційним поїздкам українського туриста до Єгипту, Туреччини, Середземноморської Європи або Таїланду.

Ключові слова: річкові круїзи, Деснянський рекреаційний коридор, історико-культурні та природні рекреаційно-туристські ресурси.

Актуальність дослідження та огляд публікацій. Морські та річкові круїзи з кожним роком набувають усе більшого поширення. У Західній півкулі, у США найбільшою популярністю користуються круїзи річкою Міссісіпі (свого часу блискуче описані Марком Твенном, а нині присвячені ідеям пацифізму), а в Бразилії – Амазонкою (від Белена, міста-мільонера, заснованого в 1615 р. португальцями в нижній течії, куди все частіше заходять круїзні теплоходи, що прямують далі – до парагвайського Манауса та верхів'я Амазонки), в Європі найбільше круїзне навантаження мають річки Дунай (міжнародний маршрут Пассау – Відень – Ізмаїл – Ялта – Відень – Пассау або круїз "Блакитний Дунай"... – Будапешт (Угорщина) – Відень (Австрія) – Естергом-Будапешт (Угорщина) – Белград (Сербія) – Русе (Болгарія) – Сілістра (Румунія) – Ізмаїл (Україна)), Кама, Ока, Дон, Нева, Волга (туристсько-екскурсійне значення Волги було яскраво висвітлено в 1938 р., коли вийшов художній фільм "Волга-Волга"), Рейн, Вісла, Одер, Луара, Дніпро (щодо р. Дніпро то йдеться про 1960–1980-ті роки, коли сотні тисяч туристів відвідували м. Канів і духовну святиню України – могили Т.Г. Шевченка або брали участь у міжнародних круїзах миру; туристсько-

екскурсійні ресурси р. Дніпро демонструє художній фільм "Без году неделя", 1982). Серед інших річкових рекреаційно-екскурсійних коридорів варто відзначити Ніл (Африка) – від Каїра до Луксора та від Луксора до Асуана), Янцзи, Меконг, Лена, Єнисей (Азія). Цілком зрозуміло, що великі річки містять потужний рекреаційно-туристський потенціал – архітектурно-історичні та природні пам'ятки, зосереджені на їхніх узбережжях і в портових містах. Що стосується малих і середніх річок, то їхній туристсько-рекреаційний "багаж" значно скромніший. Водночас історичне та національно-патріотичне значення малих річок іноді не поступається потенціалу великих річок. Слід зазначити, що саме середні та малі річки часто-густо несуть рекреаційне навантаження, яке значно перевищує аналогічне навантаження на великих річках (Вісла в межах Варшавської агломерації, Сена – в межах Паризької агломерації, Москва-ріка в межах столиці Росії, Любляниця в межах Любляни, Влтава – у межах Праги, р. Сава, на якій стоїть Белград). На нашу думку, рекреаційні ресурси узбереж та акваторій річок, озер і водосховищ в ієрархії фундаментальних світових рекреаційно-туристських ресурсів із шести рівнів посідають третій рівень (рис. 1).

Рис. 1. Ієрархія фундаментальних світових рекреаційно-туристських ресурсів

Аналіз монографічних, електронних, рекламно-інформаційних джерел свідчить про постійний теоретико-практичний інтерес до рекреаційно-туристських і лікувально-оздоровчих ресурсів річок, озер і водосховищ. Питання рекреаційного освоєння річок і водосховищ розглядалися у роботах [1-12]. Рекреаційне освоєння р. Дніпро та його приток розглядалося в публікаціях А.Г. Масенко, С.А. Афанасьєва, О.О. Бейдика, М. Кулінич, О. Леонова, В.І. Вишневецького. Водночас явно бракує публікацій, присвячених РТР та рекреаційному освоєнню р. Десна. Ще кілька років тому провідні вчені України били на сполох щодо забруднення малих і середніх річок країни. Так, директор Інституту загальної та комунальної гігієни ім. Марзєєва акад. М.Г. Шандала назвав суть того, що треба робити сьогодні з малими та середніми водоймами, не просто охороною чи захистом, а реанімацією, а колишній міністр меліорації та водного господарства України В.М. Ткач звертав увагу громадськості на вкрай незадовільний стан акваторій та прибережних територій малих і середніх річок.

Десна – річка в Україні (Чернігівська, Київська обл.) та Росії (Смоленська та Брянська обл.), ліва притока Дніпра. Довжина річки становить 1130 км, із них в Україні 591 км. За водозбірною площею Десна посідає друге місце серед приток Дніпра, площа басейну становить 88,9 тис. км². Починається Десна на Смоленській височині, впадає в Дніпро в районі Києва. На своєму шляху приймає 18 правих і 13 лівих приток, серед них найбільші – Судость, Снов, Сейм, Остер. Середня глибина Десни в більшій частині її протяжності в Україні – 2-4 м, максимальна – 17 м. Живлення річки переважно снігове, навесні часті повені, улітку (межень) рівень води спадає на 3-4 м. Швидкість течії в межах Київської області дуже висока як для рівнинної ріки. Річка оспівана в повісті Олександра Довженка "Зачарована Десна" та

однойменному фільмі, знятому цим видатним українським кінорежисером і письменником.

Метою статті є систематизація уявлень про природні, архітектурно-історичні та етнокультурні ресурси української ділянки р. Десна – найбільшої лівої притоки Дніпра.

Методи дослідження. При роботі над публікацією використовувались експедиційний, монографічний, порівняльно-географічний, картографічний методи. Експедиційні дослідження в басейні р. Десна здійснювались протягом польових сезонів 2013-2014 рр. Крім того, використовувались навігаційні атласи і карти басейну р. Десна.

Виклад основного матеріалу. Чинниками та підґрунтям розробки туристсько-екскурсійного маршруту по р. Десна виступають значні історико-архітектурні, етнокультурні та природні ресурси басейну Десни. Таким чином, існують об'єктивні підстави про наявність значного рекреаційно-туристичного потенціалу р. Десни. Уздовж ріки збудовано багато баз відпочинку, дач та ін. Досить популярними є туристичні маршрути на байдарках, надувних човнах і катамаранах. Береги Десни багаті на визначні пам'ятки історії та архітектури. Зокрема, низка таких об'єктів розташована в Чернігові. На правому високому березі неподалік від центру є пагорб, який звичайно називають "Вал", або ж "Дитинець". Тут збереглася одна з найдавніших християнських споруд України – Свято-Преображенський собор. Він існував ще в 1034 р. За кілька десятків метрів стоять Борисоглібський собор і будинок Чернігівського колегіуму – навчальний заклад, який понад 300 років тому заснував Іван Мазепа. Багатьми на історико-архітектурні пам'ятки є міста Новгород-Сіверський та Остер. На лівому березі Сейму, неподалік від місця його впадіння в Десну, стоїть м. Батурин – колишня гетьманська столиця України.

Таблиця 1. Об'єкти, розташовані у візуальній доступності з борту теплохода під час проходження маршруту по р. Десна

	Правий берег	Лівий берег
Чернігівська область	Історико-культурні пам'ятки	
	Катерининська церква (м. Чернігів).	Палац П.О. Рум'янцева-Задунайського; Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник "Слово о полку Ігоревім"
	Дитинець (м. Чернігів). Собор і дзвіниця Троїцько-Іллінського монастиря (м. Чернігів)	Максаківський Спасо-Преображенський монастир (с. Максаки)
	Юр'єва божниця Михайлівська церква	
	Археологічні пам'ятки	
	Археологічна пам'ятка пізнього палеоліту Мізинська стоянка; городище юхнівської культури	
	Кургани часів Київської Русі (с. Боромики)	
	Поселення доби неоліту, доби бронзи, періоду скіфів	Поселення доби бронзи, поселення скіфських часів, поселення ранньослов'янської зарубинецької культури та VIII-IX ст. н.е. та городища, поселення часів Київської Русі; Лутавське городище, залишок давньоруського міста Лутави
	Пам'ятки природи	
	Мезинський національний парк Каморетський заказник Болдині гори (м. Чернігів)	Національний природний парк "Деснянсько-Старогутський" Гідрологічна пам'ятка природи "Озеро Солонецьке" (площа 13 га)
Київська область	Археологічні пам'ятки	
	Залишки давніх валів, ровів і кріпосних стін XV ст.; Залишки поселення трипільської культури (поч. III тис. до н.е.) та могильник ранньослов'янської зарубинецької культури (II ст. до н.е.)	
	Історико-культурні пам'ятки	
Церква Св. Миколая Чудотворця, Покровська церква – XIX ст., "Слов'янська" церква, курган полеглим у Лутківському бою, Меморіал полеглим у II світовій війні	Собор Вишгородської Богородиці (м. Вишгород)	

Таблиця 2. Послідовність проходження маршруту круїзу та його кілометраж

Відстань, км	Лівий берег	Відстань, км	Правий берег	Острови
Загальна протяжність маршруту – 591 км Загальна кількість об'єктів – 48				
Чернігівська область				
		0	с. Нововасилівка	
7	с. Камінь: Поселення епохи неоліту (V–IV тис. до н.е.) і бронзи (II тис. до н.е.)			
		19	с. Пушкарі	
		27	с. Лісконоги: 2 поселення пізнього палеоліту (більше XV тис. років тому назад), 1 – мезоліту (XX–VIII тис. років тому назад), 3 – неоліту (V–IV тис. років до н.е.), 2 – юхнівської культури (VI–III ст. до н.е.), слов'янське городище VIII–X ст., поселення і курган періоду Київської Русі (IX–XIII ст.)	
32	с. Бирине: залишки 13 поселень XI–I тис. до н.е., I тис. н.е.			
		40.2	м. Новгород-Сіверський: Спасо-Преображенський монастир 1791 р.; Музей історії монастиря; Музей книги "Слово о полку Ігоревім"(1187); Чотири двоярусні кутові вежі (1699); з північної й південної веж, з'єднаних бойовою галереєю, відкривається чудова панорама на Деснянські луки; Корпус на льохах (XVI–XVII ст.) з підземним приміщенням, келіями і ходом-галереєю, що веде до Десни; Церква Святої Трійці; Покої настоятеля (XVI–XVII ст.) з Іллінською церквою (1787); Палатний корпус із Петропавлівською церквою (1693); Новгород-Сіверський державний історико-культурний музей-заповідник "Слово о полку Ігоревім"	
		48	с. Комань: Дерев'яна Миколаївська церква 1781 р.; Стоянка Ложок (40–10 тис. до н. е.), кургани періоду Київської Русі (XI–XIII ст.); Дубовий хрест і меморіальна плита І. Богуна	
		62.5	с. Горбове: городище (VI–III ст. до н.е., IX–IX ст.) та поселення (IX–IX ст.); *Батьківщина ілюстратора та графіка Василя Євдокименка *Батьківщина поета Миколи Скуби	
		65	с. Дегтярівка: Покровська церква (1710); * стоянка та поселення епохи мезоліту (X–VIII тис. до н.е.), ранньозалізного віку (I тис. до н.е.), райнньослов'янські (III–VIII ст.), городища ранньозалізного віку (VI–III ст. до н. е.); *руїни Мазепинської церкви; *Пам'ятний знак на честь історичної зустрічі, яка відбулась 30 жовтня 1708 р. між гетьманом Іваном Мазепою та королем Швеції Карлом XII Густавом, де було прийнято рішення про формування військово-політичного альянсу та спільні дії проти царя Петра I з метою створення незалежної української держави	
84.3	Мезинський Національний парк	74.6	с. Мезин: *археологічна пам'ятка пізнього палеоліту Мезинська стоянка; *дерев'яна Миколаївська церква 1781 р.	
		81.5	с. Свердловка: археологічні пам'ятки дослов'янських культур	
		85.5	с. Радичів: кургани та городища Київської Русі	
		94	с. Розлети: городище юхнівської культури	
		106	с. Вишеньки: *Палац П.О. Рум'янцева-Задунайського; *Успенська церква – визначна пам'ятка храмової архітектури XIX ст.	

Продовження табл. 2

Відстань, км	Лівий берег	Відстань, км	Правий берег	Острови
112	с. Райгород (Коропський р-н): Преображенська церква, 1840 р., класицизм			
120	смт Короп: -Іллінська церква-фортеця -Троїцька церква -Вознесенська церква -Покровська церква -Успенська церква -регіональний історико-археологічний музей – експозиція закладу (понад 7 тис. одиниць зберігання) висвітлює багатовікову історію Коропщини; -музей-садиба Миколи Кибальчича, винахідника ракетного літального апарату, народовольця, що брав участь у вдалому замаху на російського імператора Олександра II			
		121	с. Оболоння (Коропський р-н): - Церква Різдва Богородиці (1801)	
129	с. Риботин (Коропський р-н): -Миколаївська церква (збудована 1904 р.) -напівзруйнована Гаврилівська церква			
		141	с. Сосниця (Сосницький р-н): -Сосницький краєзнавчий музей ім. Ю.С. Виноградського -Сосницький літературно-меморіальний музей О.П. Довженка -дерев'яна церква XVIII ст. -Покровська церква (1847) -пам'ятка архітектури XX ст. – Сосницький сільськогосподарський технікум бухгалтерського обліку	
157	смт Макошино: *обеліск на честь борців, що загинули за радянську владу в роки Громадянської війни *обеліск на братській могилі радянських воїнів, що загинули в роки Великої Вітчизняної війни			
		174	с. Мансаки: Максаківський Спасо-Преображенський монастир	
204	Каморетський заказник			
232	с. Боромики: *кургани часів Київської Русі			
240	с. Кладьківка: *залишки слов'янського городища X–XII ст.			
259	Чернігів: Княжої доби: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Дитинець ▪ Спасо-Преображенський (Спаський) собор (XI ст.) ▪ Борисоглібський собор ▪ Іллінська церква (XII ст.) ▪ Успенський собор (XII ст.) ▪ Єлецький Успенський монастир (XII ст.) ▪ П'ятницька (св. Параскеви) церква ▪ Курган Чорна могила (X ст.) ▪ Кургани Безіменний і Гульбище XVII–XX ст.: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Чернігівський колегіум (1702) ▪ полкова канцелярія – дім Лизогуба (кінець XVII ст.) ▪ собор Троїцького Іллінського монастиря (1679–1689) ▪ Будинок театру (1958, архітекти Д. Фрідлін, С. Тутученко та ін.) Музеї: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Чернігівський обласний історичний музей імені В. В. Тарновського (вул. Горького, 4); ▪ Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник М. М. Коцюбинського (вул. Коцюбинського, 3); ▪ Чернігівський обласний художній музей (вул. Горького, 6); ▪ Чернігівський державний архітектурно-історичний заповідник "Чернігів стародавній" (вул. Преображенська, 1); 			

Закінчення табл. 2

Відстань, км	Лівий берег	Відстань, км	Правий берег	Острови
259	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Чернігівський військово-історичний музей (вул. Шевченка, 55,а); ▪ Історичний музей УМВС України в приміщенні УМВС м. Чернігова (вул. Шевченка, 13); ▪ Виставковий зал (пр. Миру, 34). Пам'ятники: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Пам'ятник борцям за волю та незалежність України ▪ Пам'ятник жертвам Чорнобильської трагедії ▪ Бюст Михайла Кирпоноса ▪ Пам'ятник Михайлу Коцюбинському ▪ Пам'ятник Івану Мазепі ▪ Пам'ятник О. Пушкіну ▪ Пам'ятник Богдану Хмельницькому ▪ Пам'ятник чернігівцям – воїнам-інтернаціоналістам ▪ Пам'ятник Тарасу Шевченку ▪ Пам'ятний знак на честь визволення Чернігова від німецько-фашистських загарбників ▪ Могила Л. Глібова Пам'ятний знак борцям за волю України			
263	с. Анисів			
		278	с. Шестовиця	
279	с. Іванівка			
284	Затока Глейок			
		286	с. Слабин	
298	с. Ладинка			
		306	с. Смолин	
319	с. Надинівка			
		299	с. Максим	
333	с. Вовчок			
		346	с. Морівськ	
		354	с. Короп'є	
		364	с. Карпилівка	
		371	Гідрологічна пам'ятка природи "Озеро Солонецьке"	
371	м. Остер			
Київська область				
		494	с. Боденьки	
		513	с. Пірнове -закинтий аеродром	
523	с. Літки -Церква Св. Миколая Чудотворця -Покровська церква – XIX ст. -"Слов'янська" церква - Курган полеглим у Літківському бою -Меморіал полеглим у Другій світовій війні			о. Любичів
539	с. Пухівка залишки поселення трипільської культури (початок III тис. до н.е.)			
		591	м. Вишгород -Собор Вишгородської Богородиці -Знак біля Київської ГЕС	

Таблиця 3. Коротка довідка про об'єкти, розташовані у візуальній доступності з борту корабля під час проходження круїзу

Чернігівська область	
Археологічна пам'ятка пізнього палеоліту Мізинська стоянка	Мізинська стоянка – археологічна пам'ятка пізнього палеоліту. Тут було знайдено перший у світі ансамбль музичних інструментів. Ім'ям мізинської стоянки названа культура східного гравету – мізинська культура. Археологи також класифікують культуру як ранню мадленську культуру. Розташована на Сіверщині, поблизу с. Мізин (Коропський р-н, Чернігівська обл.). Датується близько 18000 років до Р. Х.
Городище юхнівської культури	Юхнівська культура – археологічна культура ранньої залізної доби VI–II ст. до Р.Х., поширена в басейні верхньої і середньої течії Десни і Сейму. Розкопками виявлено залишки дерев'яних укріплень, зерно збіжжєвих культур, кістки свійських тварин, стіни будівель плетені й оштукатурені глиною, глиняні черені для вогнищ. Предмети домашнього вжитку, представлені ліпними невеликими горщиками з ямковим орнаментом, мисками з дірочками під краєм. Населення юхнівської культури виготовляло залізні сокири, тесла, долота, коси, серпи і ножі. З озброєння – мечі, бронзові наконечники стріл, нашивні бляшки на панцирі. Бронзові прикраси представлені спіральними кільцями, шпильками, сережками з плоскими капелюшками. Ці знахідки свідчать, що населення юхнівської культури вело осілий спосіб життя, займалось приселищним скотарством, землеробством, традиційними промислами. З домашніх виробництв важливу роль відігравали виплавка заліза і ковальська справа

Продовження табл. 3

Чернігівська область	
Палац П.О. Рум'янцева-Задунайського	У селі Вишеньки туристи можуть відвідати Палац П.О. Рум'янцева-Задунайського, збудований з нагоди приїзду Катерини II в 1787 р. під наглядом архітектора Ф.Г. Котлярєвського, учня М.К. Мосцєпанова, у популярному на той час романтичному стилі. Урочистий і помпезний фонд відповідає становищу і вдачі генерал-губернатора Малоросії. Палац – яскравий зразок садибної архітектури XVIII ст. Він відзначається своєрідною і виразною архітектурою, гармонічним взаємозв'язком будівлі та ландшафту
Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник "Слово о полку Ігорєвім"	Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник створено на базі краєзнавчого музею та філіалу Чернігівського історико-архітектурного заповідника в 1990 р. як перший державний заклад в Україні, що вивчає "Слово о полку Ігорєвім". В експозиції представлені дореволюційні та сучасні видання літературної пам'ятки, переклади її на іноземні мови; археологічні знахідки доби Київської Русі; графічні та художні твори, скульптури тощо (вул. Пушкіна, 1). Окрема тема – краєзнавчий відділ. Він знайомить з історією міста, етнографією, флорою та фауною Сіверського краю (вул. Соборна, 3). Музей "Слово о полку Ігорєвім" входить до складу однойменного заповідника. Основу пам'яток заповідника становлять: ансамбль різночасових споруд Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря (XI–XIX ст.) з архітектурною домінантою – Спасо-Преображенським собором (кін. XVIII ст., арх. Дж. Кваренгі); Замкова гора та кілька архітектурних пам'яток історичного середмістя. На Замковій горі розміщувався дитинець, резиденція новгород-сіверських князів XI–XII ст. Звідси в 1185 р. вирушив у похід на половців князь Ігор Святославович, герой "Слова о полку Ігорєвім". Крім комплексу Спасо-Преображенського монастиря, музею-заповіднику передані такі архітектурні пам'ятки міста: Успенський собор (XVII–XVIII ст. – діючий), Миколаївська церква (XVIII ст. – діюча), Триумфальна арка (XVIII ст.), Торгові ряди та склади (кін. XVIII ст.). Загалом комплекс архітектурних споруд Новгород-Сіверського заповідника є одним з визначних на Україні
Мезинський національний парк	Він був створений в Коропському районі згідно з Указом Президента України від 10 лютого 2006 року № 122 на базі ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Рихлівська дача", ландшафтних заказників місцевого значення "Мезинська Швейцарія", Урочищ "Криничне", "Жуків яр", "Змівищина", "Свердловський", ботанічного заказника "Дубравка". Сьогодні Мезин на мальовничому березі Десни відомий Поліссям як чудовий куточок Сіверщини та надзвичайно цінна археологічна стоянка первісних людей, поблизу якої 1965 р. в с. Мезин (або Мізин) було відкрито народний археологічний музей
Національний природний парк "Деснянсько-Старогутський"	"Зачарована Десна" – так назвав ці місця видатний український кінорежисер і письменник Олександр Петрович Довженко. Мальовничий і унікальний край північно-східної частини України. Тут сьогодні збереглося багато незайманих куточків живої природи. Саме з метою збереження та вивчення природних комплексів на півночі Сумської області створено згідно з Указом Президента України від 23 лютого 1999 р. "Деснянсько-Старогутський" національний природний парк площею 16215 га. За особливостями природних комплексів і ландшафтних рис територія парку поділяється на дві частини – Придеснянську та Старогутську, які з'єднані вузькою смугою. Старогутська частина займає плакорні ділянки і вкрита сосновими лісами – це майже суцільний лісовий масив, який є крайньою південною частиною відомих Брянських лісів. Ліси цієї частини парку є характерними для зони південної тайги. Придеснянська частина парку має зовсім інший характер. Рельєф тут сформований під дією річки Десни. Добре виявлені почленована численними старицями і озерами заплава та сформована піщаними відкладами борова тераса.
Преображенська церква (с. Райгород)	У 1840 р. у стилі класицизму. Церква у плані хрещата з напівкруглою двоярусною абсидою. Фасади оздоблені пілястрами доричного ордеру, які підтримують трохи непропорційний карниз.
Іллїнська церква-фортеця (с. Короп)	XVII–XVIII ст. Це єдина церква такого типу на Лівобережжі. Її побудували на західних підступах до дитинця міста – фортеці і вона була першою його кам'яною спорудою фортечного типу. Основою її є невелика баштоподібна однобання будівля з товщиною стін до двох метрів і шириною зали менше п'яти метрів.
Троїцька церква (с. Короп)	Соборний храм Коропа побудований в 1716 р. Його закрили в 1929 р., а потім розібрали. Це була дуже велика й висока дерев'яна п'ятидільна споруда.
Вознесенська церква (с. Короп)	Мурований храм Вознесіння Господнього освячений в 1764 р. Вознесенська церква в Коропі – це баштоподібна тетраконхового типу споруда, яка відрізняється від подібних тим, що має восьмибічний підбанник. Архітектором її вважається Максим Мосцєпанов. В її інтер'єрі частково зберігся гарний, фахово зроблений настінний живопис кінця XVIII ст.
Покровська церква (с. Короп)	Церква побудована 1770 р., дерев'яна із дзвіницею, розташована по дорозі до Плавучого мосту. Недалеко від Покровської церкви є джерело, із криниці якого щорічно освячується вода на Водохреща і Стрітєння Господне.
Успенська церква (с. Короп)	В усій своїй красі зустрічає в наші дні віруючих Успенська церква, споруджена в центрі Коропа в 1767 р. Мала боковий вівтар Святого великомученика Георгія. Її священиком був батько Миколи Кибальчича Іван Йосипович.
Регіональний історико-археологічний музей	Експозиція закладу (понад 7 тис. одиниць зберігання) висвітлює багатотомову історію Коропщини
Музей-садиба Миколи Кибальчича	Микола Кибальчич – винахідник ракетного літального апарату, народолюбець, що брав участь у вдалому замаху на російського імператора Олександра II.
Церква Різдва Богородиці (с. Оболоння)	Збудована у стилі класицизму. Точніше у стилі провінційного ампіру (напряма класицизму). Це храм хрещатий у плані, однобанный, має прибудовану двоярусну дзвіницю. Варто зазначити, що храм є пам'яткою архітектури національного значення.
Мурована Миколаївська церква (с. Риботин)	Збудована 1904 р.
Покрівська церква (с. Сосниця)	Пам'ятка архітектури XX ст. – Сосницький сільськогосподарський технікум бухгалтерського обліку, побудований в 1910 р. як земська управа.
Сосницький літературно-меморіальний музей О.П. Довженка	Для вшановування пам'яті видатного сина України – О.П. Довженка в 1960 р. створено музей його імені.

Чернігівська область	
Сосницький краєзнавчий музей ім. Ю.С. Виноградського	Будинок, в якому міститься нині краєзнавчий музей, має дуже цікаві архітектурні лінії, складається з двох половинок, одна з яких має дуже цікаву історію.
Максаківський Спасо-Преображенський монастир	Час заснування невідомий. Відновлений 1642 р. монахами Трубчевського монастиря. У 60-70-х рр. XVII ст. для захисту від татарських нападів навколо монастиря споруджено земляний вал з дерев'яною стіною, обитель перетворено на фортецю. 1786 р. обитель закрили. Відновлена в 1803 р. Із 1829 р. почала діяти як жіночий Максаківський Троїцький монастир. У 30-х рр. минулого століття його закрили, цеглу з будівель вивозили на будівництво школи в райцентрі. Потім колгосп "Іскра" влаштував на цій території літній табір для тисячі голів худоби.
Кургани часів Київської Русі (с. Боровики)	Кургани часів Київської Русі.
Дитинець	Центральна укріплена частина міста VII–XIII ст. розташована на високому виступі правого берега долини Десни, обмежена з двох боків річкою та її притокою Стрижем. Сформувався VII–VIII ст, на місці давнього поселення, що існувало в другій чверті нашої ери. У XI ст. був головним політичним і релігійним центром Чернігова – "стольного града" Чернігово-Сіверської землі. Пам'ятки, що розташовані в місті: Спасо-Преображенський собор, храм Бориса та Гліба, будинок Мазепи, Чернігівський колегіум, будинок Чернігівської чоловічої гімназії, будинок чернігівської жіночої гімназії, бастіонні гармати, будинок архієпископа, пам'ятники О. Пушкіну, Т. Шевченку, І. Мазепі, пам'ятний камінь "Борцям за волю України".
Катерининська церква (м. Чернігів)	Православна церква в м. Чернігів, пам'ятник архітектури національного значення. Яскравий зразок кам'яної української архітектури Лівобережжя XVII–XVIII ст. Зведена на кошти братів Семена і Якова Лизогубів за заповітом їхнього батька Юхима Лизогуба. Церква побудована в пам'ять про героїзм їхніх діда Якова Лизогуба й козаків Чернігівського полку, проявлений ними під час штурму турецької фортеці Азов в 1696 р.
Троїцько-Іллінський монастир (м. Чернігів)	Чоловічий православний монастир у Чернігові, у мальовничій околиці на Болдиних Горах, заснований близько 1069 р. Антонієм Печерським. Зруйнований 1239 р. татарами. Відбудований 1649 р. коштом чернігівського полковника Степана Пободайла; з другої пол. XVII ст. був кафедрою чернігівських архієпископів. 1679 р. до монастиря переведено Новгород-Сіверську друкарню. З ініціативи архієпископа Лазаря Барановича, коштом чернігівського полковника Василя Дунін-Борковського, за допомогою також гетьмана Івана Мазепи збудовано в 1679–1689 (остаточно 1695 р.) величний собор св. Троїці, і відтоді монастир називався Троїцько-Іллінським. 1786 р. монастир закрито і перетворено на архієрейський дім. За радянської влади монастир як церковний осередок був ліквідований. Із будівель збереглися: Іллінська церква (друга пол. XII ст.); Троїцький собор (твір архітектора Івана Баптисти); Введенська трапезна церква (1677–1679); дзвіниця (1775). Неподалік від Троїцького собору, на Болдиній Горі, – могили Леоніда Глібова і Михайла Коцюбинського.
Каморетський заказник	Загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення. Розташований в Менському районі неподалік від с. Блистова в Чернігівській області. Створений в 1974 р. Площа 515 га. Заказник розміщений в Березнянському лісництві Чернігівського держлісгоспу.
Болдині гори (м. Чернігів)	Історична місцевість в обласному центрі м. Чернігов (Новозаводський район) на правому березі Десни, пам'ятка садово-паркового мистецтва (з 1972 р.). Утворюються з 20-35-метрових пагорбів, розгорнутих дугою на південь від заплави річки Стрижня. Місцевість є віддавна заселеною, на її території збереглося багато археологічних, історичних і архітектурних пам'яток.
Київська область	
с. Пірнове	У селищі розташовані початкова школа (з пам'ятником Леніну), пошта, продуктовий і канцелярський магазини, колишнє кафе "Пірновчанка", занедбаний аеродром (нині велике поле неподалік від Десни), поліклініка і лікарня.
с. Літки	На околицях є залишки давніх валів, ровів і кріпосних стін XV ст. <i>Церква Св. Миколая Чудотворця</i> – імовірно XVII ст. (дерев'яна). Згоріла в 1851 р. Саме при ній діяло Літківське братство. <i>Покровська церква</i> – XIX ст. Наступниця попередньої збудована поруч. У 1937 р. підірвана більшовиками. Відроджується УПЦ КП. <i>"Слов'янська" церква</i> – збудована на початку XX ст., зруйнована в радянські часи. <i>"Нова" Миколаївська церква</i> релігійної громади УПЦ МП – перебудована з житлового будинку в радянські часи. <i>Дім молитви</i> євангельських християн-баптистів. <i>Пам'ятники та меморіали:</i> Могила протоієрея Якова Александровського; Курган полеглим у Літківському бою. "Тут поховані українські козаки, по-звірячому закатовані більшовиками"; Хрест на кургані; Монумент жертвам Голодомору; Меморіал полеглим у Другій світовій війні; Братська могила біля дому молитви ЄХБ.
с. Рожни	С. Рожни засноване в 1240-х рр. Його територія становить 1075,2 га, територія сільської ради – 8114,2 га. Ґрунти супіщані. На окраїні села ліс, запаси торфу, піску.
с. Пухівка	Уперше згадується в літературних джерелах 1828 р. Біля села було виявлено залишки поселення трипільської культури (початок III тис. до н.е.) та досліджено могильник ранньослов'янської зарубінецької культури (II ст. до н.е.).
с. Хотянівка	Село відоме народними промислами, пов'язаними з лозоплетінням – і досі більшість виробів з лози (кошики, меблі, крісла-качалки, тини) виготовляються хотянівськими майстрами.
м. Вишгород	Давній Вишгород виник у X ст. у 15 км вище Києва і гирла Десни, на високих пагорбах правого берега Дніпра, біля важливої переправи на торговельних шляхах. Із самого початку будувався як місто-фортеця, яке було оточене потужними дерево-земляними укріпленнями: валами, ровами, ескарпами. Храми міста: Собор Вишгородської Богородиці.

Один із авторів цієї публікації, наукова молодість якого була пов'язана з Дніпром, пригадує не тільки незабутні круїзи та подорожі цією слов'янською святинею, а й захоплюючі круїзи та водні походи Дунаєм, Дніст-

ром, Південним Бугом, Єнісеєм, Меконгом, Уборттю, озерами Байкал, Телецьке (Росія), Блед (Словенія), Гарда (Італія), Лох-Несс (Великобританія).

Висновки та пропозиції:

• наведені в туристсько-екскурсійному маршруті кількісно-якісні показники та характеристики є підґрунтям до комплексної оцінки рекреаційно-туристського потенціалу Деснянського рекреаційного коридору (щільність і ритм розміщення рекреаційно-туристських об'єктів, площа "актуальної смуги" (потужність якої становить 300 м), районування річища р. Десна), прийняття відповідних управлінських рішень у площині еколого-економічної та проектно-планувальної регіональної політики;

• після тимчасового занепаду рекреаційно-туристського використання Дніпра та його приток в останні роки відмічено посилення рекреаційно-туристської функції Дніпровського та Деснянського рекреаційних коридорів; зростає природоохоронна, екологічна і транспортна функції Дніпра та Десни, що підтверджується збільшенням площ територій заповідників, заказників, національних парків, зростанням транспортного навантаження на акваторії цих річок; у межах Подніпров'я та Подесіння виокремлюються дві потужні опорні ланки ресурсно-рекреаційного каркасу – Києво-Печерський історико-культурний заповідник та архітектурно-історичний заповідник "Давній Чернігів";

• у межах Деснянського рекреаційного коридору (площа прирічкової території 355 км², її протяжність – близько 600 км) виявлено та систематизовано значний масив архітектурно-історичних об'єктів і природних об'єктів;

• туристсько-екскурсійна функція Деснянського рекреаційного коридору розглядається як дієвий чинник унеможливлення забруднення акваторії р. Десна;

• методичні та технологічні підходи щодо виявлення і систематизації туристсько-екскурсійного потенціалу Деснянського рекреаційного коридору слід поширити на інші середні та малі річки України (суттєвим туристсько-екскурсійним потенціалом є Південний Буг, Дністер, Сіверський Донець, Ірпінь, Псел, Ворскла та ін.);

• річкові круїзи та екскурсійні тури великими та середніми річками України, маючи свою мовну, харчову або дозвілєву специфіку, виступають певною альтернативою традиційним поїздкам українського туриста до Єгипту, Туреччини, Середземноморської Європи або Таїланду.

Список використаних джерел

1. Америка (журнал). – Миссисипі – великий водний шлях Америки. – 1972. – № 188. – С. 11-20.
2. "Без году неделя" (худ. фильм, реж. М. Засеев-Руденко). – 1982.
3. Бейдик О.О. Рекреативні ресурси України. – К.: Альтерпрес, 2011. – 462 с.
4. Бейдик А.А. Динамика и структура рекреационного освоения долины Днепра в пределах УССР : автореф. дис.... канд. геогр. наук. – К.: КГУ. – 1986. – 24 с.
5. Вишневецький В.І. Ріка Дніпро. – К.: Інтерпрес ЛТД, 2011. – 384 с.

**А. Бейдик, д-р геогр. наук, проф.,
С. Сыровец, канд. геогр. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна**

ТУРИСТСКО-ЭКСКУРСИОННЫЕ РЕСУРСЫ ДЕСНЯНСКОГО РЕКРЕАЦИОННОГО КОРИДОРА

Речные круизы с каждым годом приобретают все большее распространение вследствие того, что они содержат мощный рекреационно-туристский потенциал – архитектурно-исторические и природные достопримечательности, сосредоточенные на их бережьях и в портовых городах. Большие реки имеют значительный ресурсно-рекреационный потенциал, что касается малых и средних рек, то их туристско-рекреационный "багаж" значительно скромнее. В то же время историческое и национально-патристическое значение малых рек иногда не уступает потенциалу крупных рек. Следует отметить, что именно средние и малые реки часто несут рекреационную нагрузку, значительно превышающую аналогичную нагрузку на больших реках. Материал публикации, основанный на экспедиционных исследованиях и анализе публикаций и монографий, "водно-рекреационной проблематики", посвящен систематизации представлений о природных, архитектурно-исторических и этнокультурных ресурсах украинского участка р. Десна (Киевская и Черниговская области) – крупнейшего левого притока р. Днепр. Предложено иерархию фундаментальных мировых рекреационно-туристских ресурсов, в которой бережья рек, озер и водохранилищ занимают 3 из 6 уровней, систематизированы объекты, находящиеся в визуальной доступности с борта теплохода во время прохождения маршрута по р. Десна и раскрыто последовательность его прохождения. Приведенные в туристско-экскурсионном маршруте количественно-качественные показатели и характеристики выступают основанием комплексной оценки рекреационно-туристского потенциала Деснянского рекреационного коридора, принятия соответствующих управленческих решений в плоскости эколого-экономической и проектно-планировочной региональной политики.

Ключевые слова: речные круизы, Деснянский рекреационный коридор, историко-культурные и природные рекреационно-туристские ресурсы.

6. Вишневецький В. Ресурси екотуризму: основні поняття та визначення // Географія та туризм. – 2012. – Вип. 18. – С. 19–24.

7. "Волга-Волга" (худ. фильм, реж. Г.Александров). – 1938.

8. Кулініч М.Т. Аквально-терральні рекреаційні комплекси Середнього Подніпров'я : автореф. дис. ... канд. геогр. наук. – К. – 22 с. http://scc.knu.ua/upload/iblock/03a/aref_Kulinich.

9. Исследование рекреационных возможностей бассейнов малых рек (по фрагменту бассейна р. Пахры) с целью решения проблемы территориального размещения мест отдыха. – М.: Научно-информационный и издательский отдел Института генерального плана г. Москвы, 1974. – 71 с.

10. Ли Шуаньдэ, Цзинь Яовэнь. Река Чуаньцзыан. Китай (журнал). № 4. – Пекин : Синьхуа, 1989. – 44 с.

11. Леснов О.В. Застройка приречных территорий городов. – К.: "Будівельник", 1977. – 72 с.

12. Лотманская карта р. Десны от г. Чернигова до устья. Масштаб 1:10000. – К.: Главное управление речного флота при Совете министров УССР. Днепровское бассейновое управление водных путей. – 1974. – 33 с.

13. Микоян С. На параходе Дружбы по Миссисипи // За рубежом. 1986. – № 36(1365).

14. Украинский туризм. Речной Круиз. Забытая индустрия. – К.: Изд-во "Зеркало мира". – 2006. – № 2. – 6 с.

15. Экологическое состояние трансграничных участков рек бассейна Днепра на территории Украины / Под ред. А.Г. Васенко и С.А. Афанасьева. – К.: Академперіодика, 2002. – 355 с.

Reference

1. Ameryka (zhurnal). – Myssysyup – velykyy vodnyy put' Ameryky. – 1972. – # 188. – S.11-20.
2. "Bez hodu nedelya" (khud. fyl'm, rezh. M. Zasyeyev-Rudenko). – 1982.
3. Beydik O.O. Rekreatsivni resursy Ukrainy. – K.: AIterpres, 2011. – 462 s.
4. Beydik A.A. Dynamyka y struktura rekreatsionnoho osvooenyia dolyny Dnepra v predelakh USSR : avt. dys.... kand. heohr. nauk. – K.: Kyeviskyy hosudarsvennyy unyversytet. – 1986. – 24 s.
5. Vyshnevskyy V.I. Rika Dnipro. – K.: Interpres LTD, 2011. – 384 s.
6. Vyshnevskyy V. Resursy ekoturizmu : osnovni ponyattya ta vyznachennya // Heohrafiya ta turyzm. – 2012. – Vyp. 18. – S. 19–24.
7. "Volha-Volha" (khud. fyl'm, rezh. H.Aleksandrov). – 1938.
8. Kulinich M.T. Akval'no-terral'ni rekreatsivni komplekxy Seredn'oho Podniprova. Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandidata heohrafichnykh nauk. – K. – 22 s. http://scc.knu.ua/upload/iblock/03a/aref_Kulinich.
9. Yssledovanye rekreatsionnykh vozmozhnostey basseynov malyykh rek (po fragmentu basseyna r. Pakhry) s tsel'yu reshenyya problemy terrytorial'noho razmeshchenyya mest otdykha. – M.: Nauchno-ynformatsyonnyy y yzdatel'skyy otdel Ynstytuta heneral'noho plana. – M., 1974. – 71 s.
10. Ly Shuan'de, Tszyn' Yaovenya. Reka Chuan'tszyan. Kytay (zhurnal). – 1989. – # 4. – Pekyn : "Syn'khua" – 44 s.
11. Lesnov O.V. Zastroyka pryrechnykh terrytoryy horodov. – K.: "Budivelnik", 1977. – 72 s.
12. Lotsmanskaya karta r. Desny ot h. Chernyhova do ust'ya. Masshtab 1:10000. – K.: Hlavnoe upravlenye rechnoho flota pry Sovete mynstrov USSR. Dneprovskoe basseynovoe upravlenye vodnykh putey. – 1974. – 33 s.
13. Mykoyan S. Na parakhode Druzhby po Myssysyup. – Za rubezhom – 1986. – # 36(1365). – S. 12-13.
14. Ukraynskyy turyzm. Rechnoy Kruiyz. Zabytaya yndustryia. – K.: Yzvo "Zerkalo myra", 2006. – # 2. – 76 s.
15. Ekolohycheskoe sostoyanye trans-hranychnykh uchastkov rek baseyna Dnepra na terrytoryi Ukrainy / Pod red. A.H. Vasenko y S.A. Afanas'eva. – K.: Akademperryodyka, 2002. – 355 s.

Надійшла до редколегії 15.04.17

O. Beidyk, Doctor of Science in Geography, Professor,
S. Syrovets, PhD Geography, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TOURIST AND EXCURSION RESOURCES OF DESNIANSKIY RECREATIONAL ROUTE

Every year river cruises are becoming more common, as river corridors have strong potential for recreation and tourism: architectural, historical and natural attractions are concentrated on their banks and in the port cities. Nevertheless major rivers have a huge resource and recreational potential as compared to small and medium-sized rivers, their tourist-recreational "luggage" is remarkably more modest. At the same time historical and national patriotic significance of small rivers sometimes is not inferior to the potential of major rivers. It's worth noting that it is the medium and small rivers that often bears a recreational load that overpasses similar load on the major rivers. Materials of the article, based on the field researches and processing of an array of relevant publications and monographs, are dedicated to the systematization of ideas about the natural, architectural, historical and cultural resources of the Ukrainian part of the river Desna (Kyiv and Chernihiv region) – the largest left tributary of the river Dnipro. It's suggested structural logical model of the hierarchy of fundamental world recreational and tourist resources, where banks of rivers, lakes and artificial lakes occupy the third of six levels. We systematized the ideas about the natural, architectural and historical sites that are visible from the board of the ship passing along the river Desna route and it was explained the sequence of its passage. Quantitative and qualitative indicators and characteristics of the tourist tour route on the Desna river is the basis for the comprehensive assessment of recreational and tourist potential of the Desnianskii recreational corridor, appropriate managerial decisions in through the lens of economic and ecological policies and regional (local) planning and design. River cruises and guided tours on the major and medium rivers of Ukraine, with its language, food and leisure particular characteristics, come to be certain alternative to the traditional Ukrainian tourist's voyages to Egypt, Turkey, the Mediterranean Europe or Thailand.

Keywords: river cruises, Desnianskiy recreational route, historical, cultural and natural recreation and tourism resources.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.66.4>
UDC 911

V. Kiptenko, PhD Geography, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GLOBALIZATION: THE GEOGRAPHICAL NEXUS

Geography as both a discipline and wide discourse explicitly aims to conceive the Earth as a whole. Human geography contributed a lot to the critical study of globalization. However, the academic inquiry suggests the lack of conceptualization, which can serve as a readable scholarly framework, teaching and learning in particular. This article scopes the weave of terms related to globalization and geography based on the Dictionary of Human Geography. Acknowledging the reservations of the Dictionary of Human Geography itself and understanding the limitations of the survey based on yet one dictionary this article ponders on the foundations, which can framework the geographical approach to globalization. Focus on detecting the key concepts mentioned in the topical article, clarifying their interpretation and logical context for geographical nexus paves the way for platforming the systemized and generalized conceptualization. The basic concepts of economics and social sciences design the 'flat-world' metaphor. The last serves to the vital task of human geography aimed to disclosure of taken-for-granted geographical imaginary and an investigation of its (often unacknowledged) effects, thus, geographical conceptualization of globalization. Geographic arguments serve as an integral part of the logic of the 'flat-world' geographic imaginary of globalization debunking. The evolution of academic responses to the 'political version' of the world's general state suggests essence, limitations and further development of skeptical, parameterized, geographically sensitive approaches, and counter-hegemonic critique of neo-liberal globalization. The disciplinary nexus of globalization implicitly refers to economic, industrial and agricultural, population and labor, urban and rural, regional, contrapuntal and feminist geographies. Moreover, the context of the above consideration reinforces the role of human and physical the geographies and the formal theories of location and spatialization, in particular. Notions of spatial organization, place-transcending and place-remaking dynamics deterritorialization and reterritorialization, etc. suggest the need for further reverse exploration of over thirty geographical concepts and terms – the space, the place, the territory, etc. – in the context of globalization discourse. The mental map of the conceptual framework of globalization and geographical nexus summarizes the key findings.

Key words: globalization, geography, conceptual framework.

Introduction. Geography, human in particular, contributed a lot to the critical study of globalization [6,viii]. The Dictionary of Human Geography (further the DHG) [6] refers over 80 publications having 'globalization' in their titles. One can hardly pretend to review the huge number of other scientific works related to the topic.

The ongoing formation of geography has been intimately involved with the changing capacity to conceive the Earth as a whole [5; 6, p.290]. However, the academic inquiry suggests the lack of systemized and generalized conceptualization, which can serve as a readable scholarly framework, teaching and learning in particular.

Thus, this scoping study aims to trace the weave of contemporary geographic knowledge and globalization discourse. The encyclopedic format of the DHG seems to facilitate this purpose, yet uneasy one. The objectives focus on detecting the key concepts mentioned in the topical article, clarifying their interpretation and logical context for geographical nexus. Following the DHG format the capital letters mark the concepts in this text while underlining flags the geographically sensitive notions and terms. The DHG serves as the key bibliography source added by just several presumably important to this article references.

Acknowledging the reservations of the DHG itself [6, p.289] and understanding the limitations of the survey

based on yet one dictionary this article ponders on the foundations, which can framework the geographical approach to globalization.

Key findings. The 'GLOBALIZATION' article references 35 terms including 13 of them further mentioned in the index part of the DHG among related 89 items in total. The basic concepts of economics and social sciences design the 'flat-world' metaphor [7; 8] (Table.1).

The evolution of academic responses to the 'political version' of the world's general state suggests essence, limitations and further development of skeptical, parameterized, geographically sensitive approaches, and counter-hegemonic critique of neo-liberal globalization (Figure 1).

The logic of debunking of the myths of the globalization (new-ness, inevitability, leveler effect) DISCOURSE includes geographical arguments as an integral part. The last serves to the vital task of HUMAN GEOGRAPHY aimed to disclosure of taken-for-granted GEOGRAPHICAL IMAGINARY and an investigation of its (often unacknowledged) effects [6,p.282], thus, geographical conceptualization of globalization.

GEOGRAPHY contributed to knowing and rendering the world and variable intersections between CAPITALISM, WAR and GLOBALIZATION by development of its sub-fields including inculcation of 'SENSE OF PLACE' and